

AANTAL GEPESTE LEERLINGEN PER KLAS: LEERKRACHT MAAKT HET VERSCHIL

Pesten komt in bijna iedere klas wel voor. Toch zijn er grote verschillen in hoeveel leerlingen er per klas gepest worden. In het kader van het KiVa- antipestprogramma is onlangs onderzocht waarom er in klassen van bepaalde leerkrachten meer leerlingen gepest worden.

Tekst: Beau Oldenburg

Voor ons onderzoek (Oldenburg et al., 2014) werden gegevens gebruikt van 3.385 leerlingen op 66 Nederlandse basisscholen. Deze leerlingen vulden online vragenlijsten in. Voordat zij daadwerkelijk vragen beantwoordden, kregen zij korte filmpjes waarin uitgelegd werd wat pesten is te zien. Vervolgens gaven zij aan hoe vaak ze in de afgelopen zes maanden gepest werden. Ongeveer 39,8 procent van de leerlingen gaf aan niet gepest te zijn in deze periode, 28,4 procent werd een of twee keer gepest, 9,3 procent werd twee of drie keer per maand gepest, 7,5 procent werd een keer per week gepest en 15 procent van de leerlingen werd meerdere keren per week gepest.

In lijn met Olweus' definitie van pesten (1993) werden leerlingen als slachtoffers beschouwd wanneer zij minimaal twee keer per maand gepest werden. Dit betekent dat 31,8 procent van de leerlingen in ons onderzoek gepest werd. Met de antwoorden van de leerlingen werd het totaal aantal slachtoffers per klas berekend. Opvallend is dat in iedere klas wel gepest werd: in slechts twee van de 146 klassen werd helemaal niemand gepest.

De gegevens van de leerlingen werden aangevuld met gegevens van 139 leerkrachten van deze leerlingen. Leerkrachten vulden papieren vragenlijsten in. In deze vragenlijst stonden uiteenlopende vragen over de leerkracht zelf en het pesten in zijn of haar klas. De meeste vragen zijn gebaseerd op eerder onderzoek (zie voor een overzicht: Oldenburg et al., 2014).

OPVATTINGEN OVER DE OORZAKEN VAN PESTEN

Uit het onderzoek blijkt onder andere dat er een relatie is tussen het beeld dat leerkrachten hebben van de oorzaken van pesten en het aantal gepeste leerlingen in de klas. Meestal kan er niet één enkele reden aangewezen worden voor waarom iemand gepest wordt: pesten wordt veroorzaakt door een complex samenspel van meerdere factoren. Wanneer individuen worden geconfronteerd met dergelijke complexe problemen hebben zij de neiging dit toe te schrijven aan één enkele oorzaak. Ze versimpelen het probleem dus. Door dit trucje van het menselijk brein worden complexe situaties beter begrepen (Miller 1995).

Zo werkt het ook wanneer leerkrachten geconfronteerd worden met pesten in hun klas. Hoe leerkrachten denken over de oorzaken van pesten kan in grofweg twee categorieën worden verdeeld: zij kunnen het pesten toeschrijven aan factoren waarop zijzelf invloed kunnen uitoefenen (interne factoren) of aan factoren waarop zij geen of weinig invloed kunnen uitoefenen (externe factoren), (Van Hattum, 1997).

Uit ons onderzoek blijkt dat er meer leerlingen gepest worden als de leerkracht het pesten sterk toeschrijft aan externe factoren, zoals de thuissituatie van leerlingen. Dit komt waarschijnlijk doordat deze leerkrachten geloven dat het pesten niet door hen op te lossen is en dat het daarom weinig zin heeft om in te grijpen in pestsituaties in de klas (Van Hattum, 1997). Deze leerkrachten gaan er dus van uit dat hun handelen niet zoveel verschil zal maken. Het is belangrijk dat leerkrachten zich ervan bewust zijn dat het meestal niet mogelijk is om pesten toe te schrijven aan enkel externe of interne factoren. Zelfs als er externe factoren zijn die het oplossen van pesten aanzienlijk bemoeilijken - zoals een problematische thuissituatie - hebben leerkrachten wel degelijk invloed op het pesten in hun klas.

ZELFVERTROUWEN VAN DE LEERKRACHT

Naast de opvattingen over de oorzaken van pesten blijkt ook het zelfvertrouwen van leerkrachten samen te hangen met hoeveel leerlingen er in de klas gepest worden. Logischerwijs zou worden verwacht dat er minder gepest wordt in klassen waar leerkrachten er vertrouwen in hebben dat zij het pesten kunnen stoppen. Echter, ons onderzoek laat het tegenovergestelde zien: er worden meer leerlingen gepest in klassen van zulke leerkrachten. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat leerkrachten die geloven dat zij het pesten relatief makkelijk kunnen oplossen de complexiteit van het probleem onderschatten. Pesten gebeurt vaak als leerkrachten het niet zien, zoals op het schoolplein. Dit maakt het lastig om ter plekke in te grijpen. Het is zonder twijfel belangrijk dat leerkrachten het gevoel hebben dat zij in staat zijn het pesten in hun klas aan te kunnen pakken en dat zij voldoende handvaten aangereikt krijgen om dit ook daadwerkelijk te doen. Echter, het is ook belangrijk dat leerkrachten zich ervan bewust zijn dat pesten een complex probleem is, dat zij waarschijnlijk niet op de hoogte zijn van alle pestsituaties (Bradshaw, Sawyer, & O'Brennan, 2007) en dat het aanpakken van pesten een continue inspanning vereist.

LEERKRACHTEN DIE ZELF GEPEST HEBBEN

Ten slotte blijkt uit ons onderzoek dat er meer leerlingen gepest worden in klassen van leerkrachten die aangaven op de basisschool, middelbare school of na de middelbare school anderen gepest te hebben. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat zulke leerkrachten wellicht wat nonchalantere houdingen tegenover pesten hebben. Het zou kunnen dat zij pesten eerder als iets wat nu eenmaal bij het opgroeien hoort beschouwen dan als onwenselijk gedrag. Leerkrachten die een verleden als pester hebben, gaan daarom waarschijnlijk toleranter om met het pesten in hun klas dan leerkrachten die nooit gepest hebben.

Er is meer onderzoek nodig om de relatie tussen het aantal gepeste leerlingen in de klas en het pestverleden van de leerkracht beter te begrijpen. Desalniettemin is het om pesten effectief tegen te gaan belangrijk dat leerkrachten zich ervan bewust zijn dat pesten onwenselijk gedrag is dat ernstige gevolgen voor de ontwikkeling van zowel pesters als slachtoffers kan hebben (Olweus, 1993).

Daarnaast moeten leerkrachten beseffen dat zij rolmodellen zijn voor hun leerlingen, en dat hoe zij omgaan met pesten invloed heeft op hoe hun leerlingen over pesten denken (Veenstra et al., 2014).

OVERIGE LEERKRACHTKENMERKEN

Uit ons onderzoek blijkt verder dat in klassen waarvan de leerkracht ooit zelf gepest werd niet meer of minder gepest wordt dan in klassen waar de leerkracht nooit gepest werd. Ook werd er geen verband gevonden tussen het geslacht en de werkervaring van leerkrachten en het aantal gepeste leerlingen in de klas.

CONCLUSIE

Ons onderzoek laat zien dat het vooral veranderlijke leerkrachtkenmerken zijn die samenhangen met het aantal slachtoffers in de klas. Meer statische kenmerken, zoals geslacht en werkervaring, blijken niet samen te hangen met het aantal slachtoffers in de klas. Dit is goed nieuws: de kenmerken die ertoe doen, zijn kenmerken die veranderd kunnen worden. Samenvattend kan gesteld worden dat leerkrachten moeten beseffen dat pesten wordt veroorzaakt door een samenspel van interne en externe factoren waarop zij deels zelf invloed kunnen uitoefenen. Daarnaast is het belangrijk dat leerkrachten pesten niet onderschatten en zich realiseren dat zij wellicht niet van alle peestsituaties op de hoogte zijn. Ten slotte is het belangrijk dat leerkrachten pesten als onacceptabel gedrag beschouwen en dit ook uitdragen naar hun leerlingen.

Beau Oldenburg is promovenda aan de Rijksuniversiteit van Groningen. Zij heeft een bachelor-opleiding culturele antropologie en de master studies 'vraagstukken van beleid en organisatie' en 'sociology and social research' aan de Universiteit van Utrecht gevolgd. Momenteel doet zij onderzoek naar de effectiviteit van het KiVa antipestprogramma (meer informatie: www.kivaschool.nl).

REFERENTIES

- Bradshaw, C. P., Sawyer, A. L., & O'Brennan, L. M. (2007). *Bullying and peer victimization at school: Perceptual differences between students and school staff*. *School Psychology Review*, 36, 361–382.
- Miller, A. (1995). *Teachers' attributions of causality, control and responsibility in respect of difficult pupil behaviour and its success management*. *Educational Psychology*, 15(4), 457–471. doi: 10.1080/0144341950150408.
- Oldenburg, B., Van Duijn, M.A.J., Sentse, M., Huitsing, G., Van der Ploeg, R., Salmivalli, C., & Veenstra, R. (2014). *Teacher characteristics and peer victimization in elementary schools: A class-level perspective*. *Journal of Abnormal Child Psychology*, doi: 10.1007/s10802-013-9847-4.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: what we know and what we can do*. Malden, M.A.: Blackwell.
- Van Hattum, M. (1997). *Pesten. Een onderzoek naar de beleving, visie en handelen van leraren en leerlingen*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Veenstra, R., Lindenberg, S., Huitsing, G., Sainio, M., & Salmivalli, C. (2014). *The role of teachers in bullying: The relation between antibullying attitudes, efficacy, and efforts to reduce bullying*. *Journal of Educational Psychology*, doi: 10.1037/a0036110.